

URSZULA DRUMLAK

Uniwersytet Szczeciński

IDEA KSZTAŁCENIA USTAWICZNEGO W ZAWODZIE KSIĘGOWEGO

Wprowadzenie

Zawarta w refleksjach filozoficznych starożytnych myślicieli, takich jak Konfucjusz, Platon czy Sokrates, idea kształcenia ustawicznego stała się na nowo strategią życiową współczesnych społeczeństw. W Europie istnieje przekonanie, iż społeczeństwo należy kształcić z myślą o integracji, a jednocześnie z poczuciem więzi z własnym regionem. Oświata, zwłaszcza dorosłych, jest postrzegana jako działalność o charakterze służby społecznej, wychodząca naprzeciw ludzkim potrzebom, ucząca jak żyć, jak rozwijać własną osobowość, jak doskonalić siebie i swoje środowisko, jak odnajdywać własne miejsce w nieustannie zmieniającym się otoczeniu¹.

Obserwacja funkcjonowania człowieka we współczesnej rzeczywistości nasuwa spostrzeżenie, że nie wszyscy są przygotowani do skutecznego radzenia sobie z nowymi sytuacjami. Posiadane umiejętności oraz utarte wzorce postępowania coraz częściej są nieadekwatne do istniejących okoliczności. Wobec tego

¹ E. Przybylska, *Przedmowa*, w: *Kształcenie ustawiczne jako współczesna strategia edukacyjna. Nowe tendencje w andragogice*, red. E. Przybylska, K. Jaskot, Towarzystwo Wiedzy Powszechnej Oddział Regionalny w Szczecinie, Instytut Pedagogiki TWP w Szczecinie, Instytut Współpracy Międzynarodowej Niemieckiego Związku Uniwersytetów Powszechnych – Biuro Koordynacyjne we Frankfurcie n. Odrą, Archiwum Państwowe w Szczecinie, Szczecin 1996, s. 7–9.

postulat edukacji ustawicznej staje się warunkiem aktualizowania dyspozycji człowieka i świadomego przeobrażania otoczenia, w którym żyje².

Konsekwencją gospodarki opartej na wiedzy jest fakt, iż możliwości rozwojowe poszczególnych przedsiębiorstw i całych gospodarek zależą w znacznym stopniu od jakości zgromadzonego w nich kapitału ludzkiego, jego kreatywności, innowacyjnych zdolności i adaptacji do nowości. Jakość kapitału ludzkiego jest kształtowana głównie w procesie kształcenia.

Mając na uwadze jedno ze zjawisk globalnej gospodarki, polegające na kładzeniu coraz większego nacisku na społeczną odpowiedzialność księgowych, należy podkreślić szczególną rolę ustawicznego kształcenia w podnoszeniu jakości tej profesji. W kontekście zawodu księgowego propagowanie kształcenia ustawicznego wydaje się koniecznością wynikającą zarówno z jego specyfiki, jak i czynników wpływających na współczesną gospodarkę.

Upowszechnianie się nowych technologii powoduje zmiany w strukturze popytu na pracowników. Rośnie zapotrzebowanie na „pracowników wiedzy” (*knowledge workers*), których praca zawodowa jest poprzedzona długim okresem nauki formalnej i wymaga uzupełniania wiedzy przez całe życie. Do tej grupy z całą pewnością można zaliczyć profesjonalnych księgowych. Kształcenie współczesnego człowieka nie może ograniczać się do przekazu wąskich treści zawodowych. Kształcenie ustawiczne księgowych powinno wspomagać rozwój szerokich kompetencji zarówno humanistycznych, jak i solidnych kwalifikacji specjalistycznych. Społeczeństwo potrzebuje profesjonalistów posiadających wiedzę aktualną i odpowiadającą standardom europejskim.

Celem artykułu jest przybliżenie idei kształcenia ustawicznego w Europie Wiedzy na podstawie raportów komisji powoływanych przez międzynarodowe organizacje. Zostaną przedstawione specyficzne cechy i funkcje kształcenia ustawicznego, a także czynniki kształtujące jego jakość. Rozważania są prowadzone w kontekście zawodu księgowego.

² Tradycyjne systemy edukacji nie są w stanie sprostać temu wyzwaniu. Okazuje się, że zakres nauki szkolnej jest co najwyżej drugo- lub trzeciorzędnym źródłem rozwoju człowieka. Kompetencje do świadomego i odpowiedzialnego radzenia sobie z dynamiką współczesnego życia muszą być nabywane przez całe życie, za M. Czerepaniak-Walczak, *Podmiotowe kompetencje emancypacyjne w perspektywie kształcenia ustawicznego*, w: *Kształcenie ustawiczne...*, s. 119.

1. Idea kształcenia ustawicznego

W literaturze spotykane są terminy: kształcenie ustawiczne (*lifelong learning*), uczenie się przez całe życie, edukacja dorosłych, edukacja permanentna, edukacja dalsza. Odwołują się one do edukacji nieobjętej obowiązkiem szkolnym. Pojęcia te są bliskoznaczne i często używane zamiennie.

W wąskim rozumieniu tych pojęć podkreśla się jedynie doskonalenie i przekwalifikowanie zawodowe. W szerokim ujęciu jest ono rozpatrywane jako zespół działań zmierzających do stworzenia nowego systemu edukacyjnego³. Należy zauważyć, że podział życia ludzkiego na okres nauki i okres działalności zawodowej przemija na rzecz ery stałego i możliwie wszechstronnego uczenia się. Edukacja szkolna staje się przygotowaniem nie tylko do pracy, ale i do dalszego kształcenia. Dlatego uczniowie powinni zostać wyposażeni w umiejętność ustawicznego uczenia się, rozwinąć zainteresowania i zmotywować się do dalszego uczenia się. Podstawową zasadą kształcenia ustawicznego jest zachowanie ciągłości uczenia się i systematyczności tego procesu, co zapewnia stały rozwój i zapobiega dezaktualizacji zdobytej wiedzy.

Urzeczywistnienie idei oświaty ustawicznej w społeczeństwie wiedzy wymaga dbałości o⁴:

- rozwój edukacji dorosłych zaspokajającej potrzeby aktualizowania wiedzy oraz będącej terenem wypracowania metod nietradycyjnego kształcenia;
- zmiany w nauczaniu podstawowym w celu podkreślenia konieczności wypracowania u uczniów nawyku uczenia się;
- przygotowanie zmian systemu kształcenia nauczycieli⁵, z założeniem przebranżowienia ich z dawców wiedzy w kierujących procesem uczenia się.

³ Taką definicję zaproponował Paul Lengrand, zaliczany do najwybitniejszych teoretyków oświaty ustawicznej, za J. Półturzycki, *Edukacja ustawiczna a rozwój i przemiany dydaktyki*, w: *Dydaktyka w dobie przemian edukacyjnych*, red. K. Denek, F. Bereźnicki, Oficyna Wydawnicza Zachodniopomorskiego Centrum Edukacyjnego, Szczecin 1999, s. 31.

⁴ J. Półturzycki, *op.cit.*, s. 31–32.

⁵ Nauczycielowi przypisuje się specjalną rolę w procesie edukacji ustawicznej. Ma on być organizatorem pracy, przykładem aktywności intelektualnej, powinien znać i stosować różne metody uczenia się i nauczania oraz twórczo wypracowywać nowe rozwiązania. Edukacja nauczycieli uzależnia powodzenie wdrożenia założeń edukacji ustawicznej od całego systemu oświaty i wychowania.

2. Raporty i regulacje dotyczące kształcenia ustawicznego

Ze względu na złożoność idei ustawicznego kształcenia było ono przedmiotem prac wielu, specjalnie do tego celu powołanych komisji oraz grup ekspertów.

W latach siedemdziesiątych ubiegłego stulecia UNESCO⁶ opracowało pierwszy raport (pod redakcją E. Faure'a) dotyczący edukacji pod tytułem „Uczyć się, aby być”. Zawarto w nim definicję edukacji, która zdaniem komisji jest „najszerszą działalnością o charakterze spójnym, podejmowaną w celu przekazywania wiedzy, kształcenia umiejętności, rozwijania i doskonalenia człowieka we wszystkich dziedzinach w ciągu całego życia”. W raporcie uznano, że edukacja jest zarówno celem, jak i środkiem rozwoju człowieka, który stworzony jest do stałego wychowywania. Edukacja permanentna może spełnić wszystkie te założenia. Jako taka nie stanowi systemu ani dziedziny czy szczebla kształcenia, lecz jest zasadą, na której powinna być oparta oświata. Reforma obecnych systemów oświaty wymaga łącznych zmian w strukturze, treściach i metodach. W ten sposób jest możliwe osiągnięcie efektu synergii działania wszystkich elementów systemu oświaty.

Istotę kształcenia ustawicznego najpełniej wyraża pogląd, iż obejmuje ono całe życie człowieka i służy jego rozwojowi. Wobec tego głównym zadaniem edukacji ustawicznej jest wychowanie nowego typu człowieka, charakteryzującego się twórczym i dynamicznym stosunkiem do życia i kultury, potrafiącego doskonalić siebie, zmieniać warunki życia i ulepszać je dla dobra społeczeństwa.

W „Rekomendacji w sprawie rozwoju edukacji dorosłych”⁷, opracowanej na ponowne zlecenie UNESCO, edukację dorosłych rozumie się jako cały kompleks procesów oświatowych, formalnych i innych działań kontynuujących lub uzu-

⁶ Organizacja Narodów Zjednoczonych do spraw Oświaty, Nauki i Kultury (*United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization – UNESCO*), działa od lat siedemdziesiątych ubiegłego wieku.

⁷ Pod auspicjami UNESCO w latach osiemdziesiątych powołano kolejną grupę specjalistów z różnych krajów (w tym z Polski – Irenę Wojnar), którzy podjęli się opracowania kompleksowego ujęcia i dalszego rozwinięcia istoty edukacji ustawicznej. Każdy z ekspertów pracował nad poszczególnymi tematami, które łącznie tworzą zakres edukacji ustawicznej. Można wśród nich wyróżnić: naukę w edukacji permanentnej, poznawanie komunikacji, edukację na rzecz moralności, kształcenie obywatela, techniki edukacji permanentnej, uczenie się i spożytkowanie czasu, uczenie się i wykorzystanie przestrzeni, znaczenie sztuki w rozwoju człowieka (polski ekspert), rozwój człowieka cielesnego. Opracowanie ukazało się w 1986 r. pod redakcją P. Lengrand'a, ma tytuł *Areas of Learning Basic to Lifelong Education – „Dziedziny podstawowego uczenia się dla edukacji ustawicznej”*. Podkreślono w nim m.in. nowe cechy edukacji ustawicznej, mianowicie: ciągłość, uczenie się i twórczość.

pełniających wykształcenie, a także naukę praktyczną, dzięki czemu osoby dorosłe rozwijają swoje zdolności, wzbogacają wiedzę, doskonalą swoje techniczne i zawodowe kwalifikacje lub zdobywają nowy zawód. Edukacja dorosłych może również prowadzić do zmiany postaw i zachowań kształtujących osobowość.

W 1995 roku UNESCO powołało zespół ekspertów tworzących Komisję ds. Edukacji XXI Wieku. Efektem jej prac był raport „Uczenie się: nasz ukryty skarb”⁸, znany także pod nazwą Raportu Komisji Jacques’a Delorsa. Najważniejsze wnioski przedstawione w raporcie są następujące. Edukacja prowadzi do globalnej aktywności na zasadzie demokratycznego uczestnictwa w społeczeństwie uczącym się i informatycznym. Wyrównywane są dysproporcje wykształcenia, zwłaszcza kobiet. Oświata służy rozwojowi zgodnie z duchem humanizmu i współpracy. Kształcenie ustawiczne jest zgodne z potrzebami nowoczesnego społeczeństwa, uwzględnia przemianę czasu, wartości rynku oraz rytm indywidualnej egzystencji. Komisja uznała, że kształcenie ustawiczne jest ogólną wartością i jednocześnie indywidualną relacją czasu i przestrzeni, służącą utrzymaniu biegłości w zawodzie i przydatności osób w życiu prywatnym i pracy zawodowej oraz aktywności obywatelskiej.

Edukacja staje się wielowymiarowa i opiera się na czterech następujących filarach:

- kształcenie dla wiedzy, dla chętnych, aby się uczyć należy dostarczyć skutecznych metod, form i źródeł wiedzy oraz motywować ich do wykorzystywania zdobytych wiadomości,
- kształcenie dla działań, umiejętności, fachu i pracy,
- kształcenie dla własnego rozwoju i doskonalenia,
- kształcenie dla zrozumienia innych, współdziałania i współpracy.

Uczenie się przez całe życie ma zapewnić nie tylko nadążanie za postępem cywilizacyjnym, ale także pomoc w decydowaniu o własnym losie. Dzięki temu jest możliwe zachowanie równowagi między uczeniem się, pracą, wolnym czasem a obywatelską aktywnością. Wszechstronnemu wykształceniu służą: drożność systemu edukacji, różnorodność dróg kształcenia, różnorodność oferty edukacyjnej, integracja szkolnego i pozaszkolnego kształcenia, aktywny stosunek ucznia wobec edukacji.

W raporcie ukazano rolę uniwersytetów w ramach edukacji ustawicznej. Uczelnie wyższe są odpowiedzialne nie tylko za: prowadzenie badań, wdrażanie

⁸ *Learning: the treasure within, Report to UNESCO of the Commission on Education for the Twenty-first century*, UNESCO Publishing, Paris 1996.

innowacyjności, kształcenie wysoko kwalifikowanych kadr, ale także za doksztalcenie zainteresowanych na najwyższym i najbardziej aktualnym poziomie, odnowę systemu kształcenia, łączenie wyższej edukacji z dalszym kształceniem, wzbogacanie kultury i jej ochronę oraz za współpracę międzynarodową.

Problematyką kształcenia ustawicznego zajmuje się również intensywnie Komisja Unii Europejskiej. Rezultatem ożywionych prac było opublikowanie w 1995 roku⁹ tak zwanej Białej Księgi pt. „Nauczanie i uczenie się – na drodze do uczącego się społeczeństwa”. Stwierdzono, iż potrzeba kształcenia ustawicznego wynika z trzech głównych czynników: umiędzynarodowienia handlu, rozwoju społeczeństwa informacyjnego oraz ciągłego postępu naukowo-technicznego. Edukacja oparta na jakości, innowacyjności i kulturze powinna wyrabiać w społeczeństwie kreatywność, umiejętność podejmowania decyzji oraz pobudzać do aktywności ekonomicznej. Umożliwi to rozwój społeczeństwa postępu, zdolnego zapewnić Europie niezależność gospodarczą i społeczno-polityczną wobec innych kontynentów. Istotę edukacji ustawicznej przedstawioną w Białej Księdze ilustruje rysunek 1.

SPOŁECZEŃSTWO POSTĘPU zapewniające Europie niezależność			Cel
Kreatywność	Umiejętność podejmowania decyzji	Aktywność ekonomiczna	Środki
EDUKACJA USTAWICZNA oparta na: jakości, innowacyjności i kulturze			Metoda
Umiędzynarodowienie handlu	Spółeczeństwo informacyjne	Postęp naukowo-technologiczny	Czynniki zewnętrzne

Rys. 1. Istota edukacji ustawicznej według Białej Księgi „Nauczanie i uczenie się – na drodze do uczącego się społeczeństwa”

Źródło: opracowanie własne.

W Rezolucji Rady Unii Europejskiej z 2002 roku jest zawarta definicja kształcenia ustawicznego w szerokim ujęciu. Według niej pojęcie *longlife learning* powinno dotyczyć uczenia się od fazy przedszkolnej do okresu emerytalnego. Należy włączyć w ten proces wszystkie rodzaje uczenia się: formalnego (w szkołach i innych placówkach systemu edukacji), pozaformalnego (w instytucjach poza systemem edukacji) oraz nieformalnego (naturalnego – w domu,

⁹ Ponadto rok 1996 ogłoszono „Europejskim Rokiem Edukacji Ustawicznej”.

pracy, środowisku). Uczenie się przez całe życie powinno odnosić się do wszelkiej aktywności mającej na celu rozwój wiedzy, kompetencji i umiejętności zorientowanych na zatrudnienie. Definicję tę ilustruje rysunek 2.

Faza edukacji	Forma edukacji	Aktywność mająca na celu rozwój wiedzy, kompetencji i umiejętności	Zatrudnienie
Przedszkolna	Formalna	Osobista	
Szkolna	Pozaszkolna	Obywatelska	
Zawodowa			
Emerytalna	Nieformalna	Społeczna	

Rys. 2. Koncepcja kształcenia ustawicznego według Rezolucji Rady Europejskiej z 27 czerwca 2002 roku

Źródło: opracowanie własne.

3. Specyficzne cechy i funkcje nauczania ustawicznego

Kształcenie permanentne, obok realizacji podstawowego kształcenia dzieci i młodzieży, przyznaje te same przywileje wszystkim osobom bez względu na wiek. Zwrócenie uwagi na pokolenie dorosłych jest istotnym elementem polityki edukacyjnej, ponieważ to właśnie ono decyduje i inicjuje działania we wszystkich dziedzinach życia.

Znamienne cechy kształcenia ustawicznego są następujące¹⁰:

- jest to proces długotrwały, bez wyraźnie określonego horyzontu czasowego w przeciwieństwie do precyzyjnie wyznaczonego czasu edukacji obowiązkowej;
- uczestnicy kształcenia „poszkolnego” są ilościowo silniejsi i jakościowo odmienni w porównaniu z populacją w wieku szkolnym;
- przybiera zazwyczaj postać zajęć okresowych, w niepełnym wymiarze godzin, zakładając przemienność kształcenia z innymi formami działania (na przykład pracą zawodową, wypoczynkiem);

¹⁰ Poglądy zostały przedstawione w artykule z 1982 roku dotyczącym refleksji na temat oświaty, przedstawionych w Latynoamerykańskim Modelu Oświatowym, mimo upływu czasu nie straciły na aktualności, za G.L. De Romero Brest, *Alternatywa: katastrofa czy nowe społeczeństwo – wyzwaniem dla kształcenia ustawicznego*, w: *Nowoczesność w kształceniu i wychowaniu*, red. Cz. Kupisiewicz, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1982, s. 58–60.

- uczestnikami kształcenia ustawicznego są często działacze oświatowi, niebędący zawodowymi nauczycielami, lecz dobrowolnie podejmujący zadania edukacyjne, pozwalając innym korzystać ze swoich doświadczeń;
- konieczność dostosowania kształcenia do konkretnych potrzeb wynikających z różnych działań lub zainteresowań, np. podnoszenia kwalifikacji zawodowych, zaangażowania w działalność polityczną, propagowania edukacji prozdrowotnej, rozbudzania zamiłowania do sztuki.

Podstawowe funkcje kształcenia ustawicznego polegają na aktualizacji sposobów działania w różnych dziedzinach, możliwości przekwalifikowania, przygotowania do specjalistycznych prac, poszerzania i wzbogacania obszarów postrzegania i pojmowania współzależności, wprowadzania do wyższych form poznawania i interpretowania rzeczywistości, zdobywania wyższych umiejętności oraz zdolności innowacyjnych i twórczych.

4. „Punkt startu” jako warunek edukacji ustawicznej

W celu rozpowszechniania kształcenia jako normalnej i regularnej formy działalności uprawianej przez całe życie oraz umożliwiania każdemu korzystania w maksymalnym stopniu z wielorakich opcji, jakie stwarza makrosystem oświaty, należy wykształcić umiejętność uczenia się w sposób samodzielny. Można to uczynić już na etapie kształcenia obowiązkowego. Efektem powinno być osiągnięcie „punktu startu” lub „oświatowego *take-off*”¹¹. Warunki osiągnięcia tego stanu są następujące¹²:

- stała i odnawiająca się motywacja uczenia się;
- opanowanie języków i technik przekazywania informacji;
- opanowanie narzędzi uczenia się samodzielnego i w zespole;

¹¹ „Punkt startu” osiąga się wówczas, gdy jednostka nabywa samodzielności i niezależności – nieodzownych do sprawnego i zadowalającego uczestnictwa w określaniu kierunku, programowaniu i kontrolowaniu wyników kształcenia zarówno w odniesieniu do siebie samej, jak i do grupy, do której przynależy. Punkt ten traktuje się jako poziom minimalny, którego osiągnięcie powinno być udziałem całego społeczeństwa w pierwszym okresie kształcenia, za G.L. De Romero Brest, *op.cit.*, s. 61.

W kontekście zawodu księgowego równie istotne jest określenie warunków brzegowych do podjęcia profesjonalnego kształcenia. Jest ono zazwyczaj określane poziomem wykształcenia, stażem zawodowym, niekaralnością i innymi predyspozycjami przydatnymi w tym zawodzie.

¹² G.L. De Romero Brest, *op.cit.*, s. 61–62.

- rozumienie podstawowych struktur pojęciowych i umiejętności operowania spójnymi kategoriami umożliwiającymi interdyscyplinarne podejście do złożonych problemów rzeczywistości;
- wykazywanie się niezależnością, skłonnością do wprowadzania zmian, stanowczością i zdolnością do podejmowania decyzji.

Przejmowanie kontroli nad swoim życiem, organizowanie i kształtowanie swojego świata z zastosowaniem odkryć i nowoczesnych technologii jest możliwe dzięki integracji krytycznej analizy oraz demokratycznego uczestniczenia w poszczególnych zdarzeniach życia codziennego. We współczesnym porządku świata coraz większego znaczenia nabierają samodzielność, świadomość oraz odważne upominanie się o swoje prawa, co jest wynikiem posiadania szczególnych dyspozycji, które określa się mianem kompetencji emancypacyjnych¹³. Kompetencje te są celem i warunkiem efektywnej edukacji. Podstawowymi ich wskaźnikami są aktywne zachowania wobec warunków otoczenia, rozumienie ich i kontrolowanie oraz ponoszenie konsekwencji własnej aktywności. Dyspozycje te są korelacją między praktycznym działaniem a myśleniem i mówieniem. Wyrażają odwagę i gotowość do podejmowania ryzyka.

5. Podejmowanie edukacji ustawicznej oraz czynniki kształtujące jej jakość

Decyzja podjęcia edukacji ustawicznej (nieobowiązkowej, w ramach czasu wolnego) musi być poparta silną motywacją i korzyściami z niej płynącymi. Pokolenie wchodzące w czynne życie zawodowe powinno być świadome prawdopodobnej konieczności parokrotnego zmieniania profesji. W związku z tym osoby, mające świadomość swoich ograniczeń w zakresie formalnych i rzeczywistych kwalifikacji, podejmują decyzję o rozpoczęciu działań związanych z ich aktuali-

¹³ Terminem tym określa się „wyuczaną i dynamiczną sprawność podmiotu wyrażającą się w dostrzeganiu i rozumieniu podmiotowych ograniczeń i deprivacji, świadomym wyrażaniu niezgody na nie, obieraniu dróg ich pokonania i osiągnięcia nowych praw i pól wolności oraz odpowiedzialnego korzystania z nich w celu doskonalenia siebie i otoczenia”, za M. Czerepaniak-Walczak, *w op cit.*, s. 120.

zowaniem stosownie do rynkowej oferty kształcenia¹⁴ z uwzględnieniem prognoz rozwoju rynku pracy lub indywidualnych przewidywań¹⁵.

W myśleniu o uczeniu się przez całe życie należy zwrócić szczególną uwagę na edukację dzieci i młodzieży. Istotna jest dbałość o kształtowanie kluczowych kompetencji i umiejętności uczenia się. System szkolny, wypuszczając absolwentów mających poważne braki w podstawowych umiejętnościach, przyczynia się do przerwania ścieżki edukacyjnej wielu dorosłych¹⁶.

Istotnymi obszarami polityki edukacji ustawicznej są¹⁷:

- posiadanie umiejętności, kształtowanie kompetencji i odpowiednich postaw – pozwalające na swobodne funkcjonowanie we współczesnym świecie i będące koniecznym warunkiem uzyskania jakości w edukacji ustawicznej;
- zapewnienie dostępności i uczestnictwa w kształceniu ustawicznym – odnoszące się do szans i barier stojących na drodze do edukacji ustawicznej;
- korzystanie z zasobów edukacji ustawicznej – decydujące o możliwości efektywnej edukacji;
- wprowadzanie strategii i elementów rozwoju systemu edukacji permanentnej odpowiadających założeniom koncepcyjnym polityki edukacyjnej.

6. Wymiary kształcenia ustawicznego

Realizacja kształcenia ustawicznego integruje wszelkie formy wychowania i działalności oświatowej, wyrównuje różnice między kształceniem ogólnym i za-

¹⁴ SKwP, uczelnie wyższe i firmy szkoleniowe kierują szeroką ofertę kursów, szkoleń, studiów (w tym podyplomowych) w celu uzyskania lub podniesienia kwalifikacji zawodowych księgowych.

¹⁵ M. Czerepaniak-Walczak, *op.cit.*, s. 123–124.

¹⁶ Należy dołożyć wszelkiej staranności w krzewieniu alfabetyzacji. Osoby mające problem ze zrozumieniem tekstu pisanego, z wypełnianiem formularzy, nieznające podstaw obsługi komputera nie są w stanie korzystać z oferty kształcenia ustawicznego, za A. Frąckowiak, *Piętnaście wskaźników. Szkolne uczenie się jako przygotowanie lub bariera dla edukacji ustawicznej*, w: *Procesy uczenia się i ich uwarunkowania*, red. F. Bereźnicki, K. Denek, J. Świrko-Pilipczuk, Kwadra, Szczecin 2005, s. 202–203.

¹⁷ A. Frąckowiak, *op.cit.*, s. 203.

wodowym, zapewnia właściwe wykorzystanie wolnego czasu. W związku z tym można wyróżnić trzy wymiary kształcenia ustawicznego¹⁸:

- kształcenie w pionie – utożsamiane z kolejnymi szczeblami edukacji (przedszkolnym, szkolnym, wyższym i podyplomowym, pozaszkolnym);
- kształcenie w poziomie – zapewniające poznanie różnych dziedzin życia, nauki i kultury bez zależności od pionowej ścieżki edukacji, umożliwiające likwidację sztucznych barier między różnymi dziedzinami, wykorzystujące indywidualną aktywność człowieka;
- kształcenie w głąb (zglobianie kształcenia) – wyrażające aktywność edukacyjną związaną z jakością kształcenia, głęboką motywacją do zdobywania wiedzy, zdolnością do samokształcenia oraz efektywnym wykorzystaniem czasu wolnego.

Taka interpretacja kształcenia ustawicznego łączy trzy formy aktywności edukacyjnej: kształcenie szkolne, oświatę pozaszkolną oraz samokształcenie. Ilustracją tych założeń jest rysunek 3.

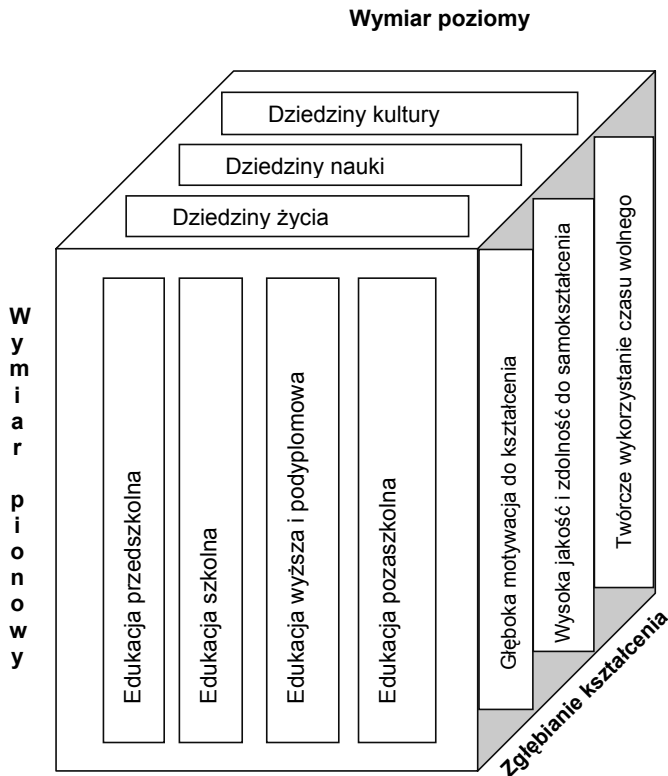
Obserwując zmiany zachodzące w rozwoju „społeczeństwa uczącego się”, można stwierdzić, iż rynek edukacji stanie się najszybciej rozwijającym się rynkiem XXI wieku¹⁹. Powszechny wzrost świadomości potrzeby wykształcenia powoduje, iż rządy poszczególnych państw dostrzegają strategiczne znaczenie edukacji dla przyspieszenia wzrostu gospodarczego i zmniejszenia bezrobocia²⁰. Firmy rozpatrują to zjawisko z perspektywy rosnącej konkurencji, a społeczeń-

¹⁸ Jednym z pierwszych autorów zajmujących się problematyką edukacji ustawicznej był R.J. Kidd. W 1960 roku przewodniczył on II Międzynarodowej Konferencji Oświaty Dorosłych w Montrealu, której rezultatem było sformułowanie zasad kształcenia ustawicznego w oświacie dorosłych. Jest autorem poglądu na temat trzech wymiarów kształcenia ustawicznego, za J. Półturzycki, *op.cit.*, s. 35.

¹⁹ Do czynników zwiększających popyt na edukację należy zaliczyć: rosnącą świadomość wykształcenia, wzrost zapotrzebowania na pracowników o wyższym poziomie wykształcenia, nasilenie konkurencji na rynku pracy, dokonującą się zmianę modelu zatrudnienia w kierunku rosnącego udziału niestandardowych, elastycznych form zatrudnienia, wydłużenie się średniej długości trwania ludzkiego życia. Ponadto wydłuża się średni okres nauki formalnej, a w związku z szybkim tempem zmian zachodzących we wszystkich sferach ludzkiej aktywności uczenie się staje się zjawiskiem permanentnym. Podaż usług edukacyjnych uległa zmianom, m.in. ze względu na postęp w dziedzinie technologii informatycznych i telekomunikacyjnych, który umożliwił masowy dostęp do wiedzy i edukacji. Szkolnictwo przestaje być jedynym miejscem zdobywania wiedzy, powstaje rynek oferujący nietradycyjne formy nabywania wiedzy, za M. Sulmicka, *Perspektywy rynku edukacji*, http://www.e-mentor.edu.pl/artukul_v2.php?numer=3&id=30, 22.03.2010.

²⁰ Wyniki badań wskazują, iż bezrobocie długookresowe, będące jednym z najtrudniejszych problemów społecznych, wiąże się z reguły z niskim poziomem wykształcenia i kwalifikacji. Natomiast obserwuje się dodatnią korelację poziomu wykształcenia z poziomem mobilności przestrzennej (zapobiegającej wysokiemu bezrobociu strukturalnemu), za M. Sulmicka, *op.cit.*

stwo – pod kątem większych szans znalezienia zatrudnienia, lepszych zarobków i wyższego statusu społecznego. W warunkach cywilizacji informacyjnej, wiedza i informacja zdobywana w wyniku badań naukowych i przekazywana w procesie kształcenia stają się najważniejszym zasobem gospodarki.

Rys. 3. Wymiary kształcenia ustawicznego

Źródło: opracowanie własne.

7. Kształcenie ustawiczne księgowych

Przedstawione w powyższych rozważaniach teoretycznych rozumienie kształcenia ustawicznego wpisuje się w charakter profesji księgowych. Konieczność podejmowania wysiłku stałego doskonalenia się wynika z wielu czynników: globalizacji gospodarki, konieczności dostarczania wiarygodnych informacji do szerokiego kręgu interesariuszy, szybkiego postępu w rozwoju narzędzi tech-

nicznych. Tak wymagające otoczenie sprawia, iż chcąc osiągnąć w zawodzie księgowego profesjonalizm na najwyższym poziomie, by spełnić oczekiwania pracodawców i innych użytkowników usług księgowych, należy wykazując się kreatywnością, przedsiębiorczą aktywnością oraz umiejętnością podejmowania decyzji, wybierać takie metody podnoszenia kwalifikacji, które pozwolą na realizację postulatów edukacji ustawicznej.

Można stwierdzić, iż kształcenie księgowych odpowiada trzem wymiarom kształcenia ustawicznego. Ważne jest, by odbywało się na każdym etapie nauki, począwszy od edukacji przedszkolnej kształtującej pierwsze umiejętności liczenia, logicznego myślenia i rozwiązywania problemów. Powinno zapewniać szerokie spektrum wiedzy pozwalające odnaleźć się w złożoności współczesnego otoczenia, przybliżając różne dziedziny życia, nauki i kultury. Każdy profesjonalny księgowy powinien zgłębiać swoje możliwości edukacyjne, szczególnie dbając o jakość kształcenia, indywidualne predyspozycje do zdobywania nowych umiejętności, a także efektywnie wykorzystując swój czas.

W Polsce za kształcenie księgowych odpowiadają: uczelnie wyższe (oferując kierunek studiów finanse i rachunkowość oraz szeroką ofertę studiów podyplomowych), Stowarzyszenie Księgowych w Polsce (proponując ścieżkę edukacyjną prowadzącą do uzyskania tytułu dyplomowanego księgowego oraz kursy tematyczne), a także szereg firm szkoleniowych i doradczych (organizując liczne kursy z zakresu podatków, zamykania roku, konsolidacji sprawozdań, rozliczania projektów unijnych, kadr i płac, audytu, MSR oraz MSSF itp.).

W Polsce jak dotąd wykonywanie zawodu księgowego nie wiąże się z obowiązkiem szkolenia nałożonym przez przepisy prawa²¹, nie jest również uregulowana konieczność kształcenia ustawicznego. W Międzynarodowych Standardach Edukacji dla zawodowych księgowych²² (MSE 7) istnieje zapis dotyczący postu-

²¹ Z wyjątkiem osób usługowo prowadzących księgi rachunkowe, które zobligowane są do uzyskania certyfikatu. Pracownicy służb finansowo-księgowych zatrudniani są w drodze rekrutacji, bez konieczności legitymowania się uprawnieniami, co może stanowić ryzyko dla pracodawców.

²² W odpowiedzi na pojawiające się głosy o konieczności ujednoczenia przygotowania zawodowego księgowych IFAC powołał Międzynarodową Komisję ds. Standardów Edukacji dla profesjonalnych księgowych (*International Accounting Education Standards Board – IAESB*), której wyznaczył zadania doskonalenia i rozpowszechniania edukacyjnych standardów rachunkowości na całym świecie, zwracając szczególną uwagę na dwa obszary: elementy niezbędne do uzyskania uprawnień zawodowych, do których zalicza się kształcenie, praktykę zawodową oraz sprawdzanie kompetencji zawodowych, a także naturalną potrzebę ustawicznego kształcenia zawodowego księgowych, wynikającą ze specyfiki zawodu. Komisja ta została utworzona w celu przygotowania standardów, wytycznych, artykułów oraz innych dokumentów na temat rozwoju zawodowego księgowych oraz ich ustawicznego szkolenia. Ponadto ma wpływać na rozwój programów naucza-

latów ustawicznego rozwoju zawodowego. Zdaniem autorki nieunikniony jest w najbliższym czasie trend w kierunku egzekwowania stałego podnoszenia kwalifikacji w tej profesji, a jeśli nie będzie on wynikał z przepisów prawa, to z pewnością stanie się przejawem dobrej praktyki gospodarczej i odpowiedzialności społecznej osób wykonujących ten zawód.

8. Propozycja kształcenia ustawicznego księgowych

We współczesnej gospodarce istnieje potrzeba nowego zdefiniowania pojęcia sukcesu w biznesie. Zapewnić go może już nie tylko dążenie do maksymalizacji zysku, lecz przede wszystkim świadomość konsekwencji decyzji biznesowych w szerokim aspekcie funkcjonowania przedsiębiorstwa, powiązanego w sieć współzależności z otoczeniem. Księgowi, jako grupa zawodowa wspierająca proces decyzyjny przedsiębiorstwa, od której oczekuje się odpowiedzialności, wymagają kształcenia i wypracowania wrażliwości na zagadnienia związane między innymi z etyką i społeczną odpowiedzialnością biznesu.

Kształcenie uniwersyteckie jest kształceniem wartości. W nowoczesnej gospodarce powinno ono bardziej niż na przekazywaniu informacji polegać na zmianie przekonań i sposobu patrzenia na świat. Absolwentów szkół wyższych należy przygotować do niestabilności i chaosu otoczenia, które wymagają nieustającej walki z czasem i umiejętności przewidywania zjawisk, zwłaszcza tych, które na pozór wydają się w danym momencie niemożliwe do zaistnienia. Wobec tego edukacja ustawiczna księgowych powinna zmierzać w stronę kreowania umiejętności poszukiwania rozwiązań, a nie tylko udzielania konkretnych odpowiedzi, gdyż te dzisiejsze już jutro mogą być nieaktualne. Zatem zespół wartości szczególnie cenny w tej profesji to umiejętność komunikowania się i przewidywania. Są to atrybuty, nad którymi należy pracować w sposób permanentny, co oznacza, iż w zawodzie księgowego możliwość podnoszenia umiejętności w tym zakresie stała się wymogiem czasów.

Szeroka oferta szkoleń dla pracowników służb finansowo-księgowych wymaga zapewnienia uczestnikom kursów jak najwyższego poziomu nauczania gwarantującego osiągnięcie efektów w praktyce zawodowej. Zakres tematyczny

nia rachunkowości na całym świecie, zwłaszcza w regionach, w których przyczynić się to będzie do rozwoju gospodarczego, za *Międzynarodowe Standardy Edukacyjne dla zawodowych księgowych*, Biuletyn Krajowej Rady Firm Audytorskich nr 12 (wydanie specjalne), SKwP, Warszawa 2004, s. 8.

szkoleń powinien, obok zagadnień ze sfery finansowo-księgowej, obejmować także umiejętności podejmowania decyzji, radzenia sobie ze stresem i presją czasu, doskonalenia sposobów komunikacji, organizacji czasu, pobudzania kreatywności i innowacyjnego rozwiązywania problemów.

Uczelnie i organizacje zawodowe powinny dokładać wszelkiej staranności, aby dostępność i różnorodność oferowanych form kształcenia odpowiadały zgłaszanemu zapotrzebowaniu. Ze względu na odpowiedzialność społeczną tej grupy zawodowej oraz dbałość o jakość kształcenia autorka postuluje, aby SKwP, jako największa organizacja zrzeszająca środowisko księgowych, udzielało akredytacji i przyznawało certyfikaty jednostkom podejmującym się tego zadania w celu zapewnienia uczestnikom kształcenia właściwego jego poziomu. Taka gwarancja jest wskazana, chociażby ze względu na fakt, iż wiele osób decydujących się na wykonywanie tej profesji nie ma pełnej wiedzy, jaki jest niezbędny zakres umiejętności i kompetencji oczekiwanych na rynku pracy. Akredytowane podmioty zajmujące się kształceniem adeptów rachunkowości powinny doradzać zainteresowanym odpowiedni do ich potrzeb program kształcenia.

Uwagi końcowe

W XXI wieku oświata ma się rozwijać zgodnie z zasadą kształcenia ustawicznego. Można przyjąć, iż edukacja przez całe życie jest podstawową i stałą koniecznością człowieka, podobnie jak wyżywienie, potrzeby bytowe i zdrowie. Kształcenie ustawiczne nie powinno być traktowane jako rezultat przemiany, lecz jako jej nieodzowny warunek²³. Edukację należy rozumieć jako proces pobudzający zdolność tworzenia i stałą dążność do innowacji. W edukacji niezbędna jest swoboda, wzmoczony rozwój zdolności i kompetencji potrzebnych do pełnego zrozumienia rozległej rzeczywistości oraz uświadomienia sobie prawidłowej oceny okoliczności, procesów i mechanizmów społecznych; umiejętność formułowania krytyki i konstruktywnych rozwiązań zamiennych oraz zdecydowanie w wysiłku zmierzającym do wypracowania i stworzenia przyszłości spełniającej oczekiwania przeważającej części społeczeństwa. Ustawiczność kształcenia zapewnia ciągłość procesu edukacyjnego, niezbędnego do osiągania sukcesów w dzisiejszej rzeczywistości.

²³ G.L. De Romero Brest, *op.cit.*, s. 51–55.

Promowanie kształcenia ustawicznego pociąga za sobą odpowiedzialność społeczną polegającą na zapewnieniu różnym grupom społecznym oferty dostosowanej do ich potrzeb i zmieniających się zainteresowań.

Szczególną grupą zawodową są profesjonalni księgowi, których kształcenie ustawiczne powinno być wkrótce wymogiem obligatoryjnym. Dotychczasowy rozwój edukacji służył głównie społeczności lokalnej. Obecnie powinien dążyć do kształtowania światowego społeczeństwa. Jednolitość procesu edukacyjnego dla poszczególnych grup zawodowych w globalnej gospodarce mogą zapewnić opracowywane ramy kwalifikacji zawodowych oraz standardy edukacyjne.

Autorka wyraża przekonanie, iż w najbliższym czasie absolwenci szkół wyższych nie zakończą swojej edukacji wraz z otrzymaniem dyplomu, lecz będą pozytywnie zmotywowani i zachęcani do dalszego poszerzania swojej wiedzy i umiejętności, stając się cennym elementem kapitału ludzkiego współczesnego społeczeństwa Europy Wiedzy.

Literatura

- Czerepaniak-Walczak M., *Podmiotowe kompetencje emancypacyjne w perspektywie kształcenia ustawicznego*, w: *Kształcenie ustawiczne jako współczesna strategia edukacyjna. Nowe tendencje w andragogice*, red. E. Przybylska, K. Jaskot, Towarzystwo Wiedzy Powszechnej Oddział Regionalny w Szczecinie, Instytut Pedagogiki TWP w Szczecinie, Instytut Współpracy Międzynarodowej Niemieckiego Związku Uniwersytetów Powszechnych – Biuro Koordynacyjne we Frankfurcie n. Odrą, Archiwum Państwowe w Szczecinie, Szczecin 1996.
- De Romero Brest G.L., *Alternatywa: katastrofa czy nowe społeczeństwo – wyzwaniem dla kształcenia ustawicznego*, w: *Nowoczesność w kształceniu i wychowaniu*, red. Cz. Kupisiewicz, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1982.
- Frąckowiak A., *Piętnaście wskaźników. Szkolne uczenie się jako przygotowanie lub bariera dla edukacji ustawicznej*, w: *Procesy uczenia się i ich uwarunkowania*, red. F. Bereźnicki, K. Denek, J. Świrko-Pilipczuk, Kwadra, Szczecin 2005.
- Learning: the treasure within. Report to UNESCO of the Commission on Education for the Twenty-first century*, UNESCO Publishing, Paris 1996.
- Międzynarodowe Standardy Edukacyjne dla zawodowych księgowych*. Biuletyn Krajowej Rady Firm Audytorskich nr 12 (wydanie specjalne), SKwP, Warszawa 2004.
- Półturzycki J., *Edukacja ustawiczna a rozwój i przemiany dydaktyki*, w: *Dydaktyka w dobie przemian edukacyjnych*, red. K. Denek, F. Bereźnicki, Oficyna Wydawnicza Zachodniopomorskiego Centrum Edukacyjnego, Szczecin 1999.

Przybylska E., *Przedmowa*, w: *Kształcenie ustawiczne jako współczesna strategia edukacyjna. Nowe tendencje w andragogice*, red. E. Przybylska, K. Jaskot, Towarzystwo Wiedzy Powszechnej Oddział Regionalny w Szczecinie, Instytut Pedagogiki TWP w Szczecinie, Instytut Współpracy Międzynarodowej Niemieckiego Związku Uniwersytetów Powszechnych – Biuro Koordynacyjne we Frankfurcie n. Odrą, Archiwum Państwowe w Szczecinie, Szczecin 1996.

Strategia Rozwoju Kształcenia Ustawicznego do roku 2010, http://www.men.gov.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=346%3Astrategia-rozwoju-ksztalcenia-ustawicznego-do-2010-roku-&catid=58%3Aksztalcenie-doroslych&Itemid=83, 21.03.2010.

Sulmicka M., *Perspektywy rynku edukacji*, http://www.e-mentor.edu.pl/arttykul_v2.php?numer=3&id=30, 22.03.2010.

mgr Urszula Drumlak
Uniwersytet Szczeciński
Wydział Nauk Ekonomicznych i Zarządzania
Instytut Rachunkowości
ul. Mickiewicza 64, 71-101 Szczecin
uladrumlak@wp.pl

THE LONGLIFE LEARNING IDEA FOR PROFESSIONAL ACCOUNTANTS

Summary

The idea of longlife learning though known for ages has been once more discovered for “knowledge economy”. Globalisation has made knowledge and skills to be continuously updated and extended. The idea of longlife learning is being brought up by polish law as well as by experts reports from UNESCO and UE. Longlife learning should be presented to pupils and students at every stage of education process, motivating them to learn continuously and equipping young generation with methods and techniques necessary to learn for the whole life long. It’s particularly important for some group of professionals. Author has paid attention to professional accountants in connects of permanent education.

Translated by Urszula Drumlak